

Henryk Cudak

Zaburzenie struktury rodziny jako konsekwencja makrospołecznych uwarunkowań

Pedagogika Rodziny 2/4, 7-17

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Henryk Cudak

Społeczna Akademia Nauk

Zaburzenie struktury rodziny jako konsekwencja makrospołecznych uwarunkowań

1. Wprowadzenie

Dzieci i dorosłe osoby funkcjonujące w rodzinach prokreacji, w rodzinach pochodzenia, czy z różnych przyczyn żyjący poza rodziną wyrażają opinię, iż szczęśliwa, trwała i pełna miłości wspólnota rodzinna ma istotne znaczenie dla rozwoju osobowości i pomyślności w życiu jednostkowym i społecznym. Rodzina i udane małżeństwo wysoko oceniane jest w systemach wartości. W niej kształtują się normy społeczne, wzory zachowań, tradycje, kultura życia domowego i społecznego – pozarodzinnego. Każda wspólnota rodzinna tworzy swój własny klimat życia i wzajemnych interakcji, ścisłości więzi emocjonalnych, intymności wewnętrznej. Integracja członków rodziny, jej spójność i trwałość ma niewątpliwie duże znaczenie dla egzystencji dzieci w niej funkcjonujących, a także dla społecznego i emocjonalnego rozwoju członków jej wspólnoty.

Rodzina jako mikrostruktura społeczna funkcjonuje w układzie społecznym, staje się jej częścią, a także zmienną zależną od uwarunkowań zewnętrznych, makrospołecznych. Dlatego też wszelkie zmiany w systemie makrospołecznym mają pewien wpływ na funkcjonowanie tej małej grupy społecznej, jaką jest rodzina. Z tą jednak różnicą, że dynamika zmian makrospołecznych, szczególnie w czasach transformacji ustrojowej w Polsce i w innych krajach jest znacząca, przebiega ona w dość szybkim tempie i obejmuje różne sfery życia człowieka – gospodarczą, polityczną, społeczną, aksjologiczną i socjalną. Natomiast w rodzinie przemiany w funkcjach, postawach czy systemie wartości nie następują w sposób zdecydowany, ostry i tak dynamiczny jak w globalnym otoczeniu społecznym. Niektóre paradygmaty występujące w makrostrukturze społecznej grupa wspólnoty rodzinnej przyjmuje włączając je do własnego życia i funkcjonowania wewnętrznego. Bywają także takie elementy w zmieniają-

cej się rzeczywistości społecznej, które rodzina jako wewnętrzny i spójny układ społeczno-emocjonalny z trudem przyjmuje i wprowadza do modelu życia rodzinnego. Ponadto gwałtowny rozwój środków masowego przekazu, głównie telewizji i Internetu, a także migracja i emigracja zarobkowa znacznej części społeczności dorosłej ma wpływ na zmianę w funkcjach, wartościach, normach i zwyczajach emocjonalno-społecznych, szczególnie młodych rodzin.

Zmiany makrospołeczne w systemie globalnym, nie zawsze pozytywne w sferze emocjonalnej i społecznej, warunkują z pewnością funkcjonowanie i trwałość małżeństwa i rodziny. Życiu wspólnoty rodzinnej coraz bardziej zagraża wzrost dezintegracji członków rodziny, konfliktowość, werbalna agresja, atomizacja w funkcjach ról społecznych, osłabienie więzi emocjonalnej oraz osłabienie autorytetu rodzicielskiego.

2. Uwarunkowania makrospołeczne zagrażające trwałości związków małżeńskich i wspólnot rodzinnych

Trwałość związku małżeńskiego we współczesnych czasach zarówno w Polsce, jak i w innych krajach europejskich i Stanach Zjednoczonych jest coraz mniejsza. Przyczyn tego stanu należy poszukiwać zarówno w makrospołecznych – pozarodzinnych – uwarunkowaniach życia społecznego, kulturowego oraz zagrożeniach emocjonalnych, osobowościowych wewnątrzrodzinnych tkwiących w zaburzonym systemie życia małżeńskiego i rodzinnego.

Uwarunkowania nietrwałości małżeństwa jako mikrogrupy społecznej, rozbicia rodziny, rozwodów rodziców wynikających z przyczyn wewnątrzrodzinnych były przedmiotem badań wielu pedagogów i socjologów rodziny. W obszarze wewnątrzrodzinnych paradygmatów zagrażających trwałości rodziny należy wymienić badania takich autorytetów m.in., jak: J. Brągiel (Brągiel, 2004), H. Cudaka (Cudak, 2005), A. Corman (Corman, 2007), M. Drzewieckiego (Drzewiecki, 2004), M. Herberta (Herbert, 2005), J. Śledzianowskiego (Śledzianowski, 1995).

Pozarodzinne, szczególnie te przyczyny, które tkwią w uwarunkowaniach makrospołecznych mających wpływ na nietrwałość rodziny były pomijane w procedurze badawczej familiologów. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż zewnątrzrodzinne środowisko społeczne ma bezpośredni i pośredni wpływ na więzi emocjonalne w rodzinie, interakcje społeczne między członkami rodziny, zmienność ról społecznych, atmosferę i organizację życia w środowisku rodzinnym.

W dalszych rozważaniach niniejszego artykułu dokonany został zarys analizy pewnych czynników makrospołecznych, które zaburzają interakcję wewnętrzną, utrudniają jej trwałość i mogą prowadzić do rozbicia emocjonalnego, społecznego i strukturalnego związku małżeńskiego i rodzinnego.

1. Atomizacja życia społecznego jest zjawiskiem, które współcześnie coraz bardziej nasila się w społeczeństwie globalnym i w środowiskach lokalnych. Grupy społeczne, jednostki ludzkie w sposób mało uświadomiony lub nieświadomy izolują się od siebie. Mają własne problemy, zadania, cele życiowe, które realizują dla własnych aspiracji, karier zawodowych. Konsekwencją atomizacji społecznej jest osłabienie więzi międzyludzkiej, kontaktów i kontroli społecznej.

Proces atomizacji życia społecznego przenosi się na funkcjonowanie rodziny. Każdy z członków rodziny ma własne problemy, zainteresowania, sprawy, które realizuje zaspokajając swoje potrzeby, dążenia, motywacje. Zjawisko atomizacji jednostek w rodzinie zaburza funkcje wspólnoty rodzinnej. Więzy uczuciowe w rodzinie ubożeją. Rodzice żyjąc własnymi problemami tracą kontakt społeczny i emocjonalny z dzieckiem. Proces atomizacji życia domowego nawarstwiający się powoduje emocjonalne oziębienie stosunków uczuciowych między rodzicami. Zaburzenie więzi emocjonalnych między małżonkami i w środowisku rodzinnym powoduje obojętną lub traumatyczną atmosferę życia domowego. Stan ten nie jest korzystny dla pomyślności rodziny jako wspólnoty, przyczynia się do jej nietrwałości i rozbitcia emocjonalnego i społecznego.

Słusznie S. Cudak (Cudak, 2007) dowodzi, że indywidualizacja jednostek ludzkich zarówno w życiu społecznym, jak i w środowisku rodzinnym zwiększa dystans uczuciowy między małżonkami, eliminuje w rodzinie więzi emocjonalne między samymi rodzicami oraz rodzicami i dziećmi. Atomizacja członków rodziny powoduje zaburzenie dialogu w środowisku domowym, w konsekwencji tworzy zagrożenie funkcjonalne i strukturalne dla rodziny.

2. Ważnym elementem makrosocjalnym, który zdaniem Z. Tyszki ma wpływ na nietrwałość małżeństwa i rozbitcie rodziny, na coraz większy postęp procesu „atomizacji jednostek – zarówno w sferze makrostruktur, jak i mezo- oraz mikrostruktur społecznych jest rozwój idei wolności jednostki i jej samo-realizacji, także poza pracą, w innych sferach. Cechą charakterystyczną epoki postindustrialnej jest to, że atomizacja i tendencje wolnościowe (do swobody) są obecne nie tylko w sferze życia publicznego, ale ze szczególną siłą zaznaczają się w sferze prywatnej, manifestując się w stylu życia indywidualnego i rodzinnego” (Tyszka, 1999).

Preferowana we współczesnych czasach w polityce społeczeństwa liberalnego wolność jednostki, jej autonomia i niezależność może być niewłaściwie rozumiana i wykorzystywana do swobody zachowań, nie zawsze zgodnych z normami społecznymi, izolacji od zasad przyjętych w grupie ludzkiej, wolności wypowiedzi niezgodnych z prawdą, które godzić mogą w godność innego człowieka bądź zespołu ludzkiego.

Rozszerzające się zjawisko autonomizacji i wolności społecznej przez jednostki przenosi się bezpośrednio także na życie i funkcjonowanie członków

rodziny. Przyjmowana jest często jako wolność małżonków w życiu uczuciowym i seksualnym pozamałżeńskim, także wolność od obowiązków domowych, wolność od odpowiedzialności opiekuńczo – wychowawczych i socjalizacyjnych w środowisku rodzinnym. Wolność emocjonalna, jaka w niektórych młodych związkach małżeńskich przyjmowana jest współcześnie, z jednej strony przynosi rodzicom, małżonkom osobistą, jednostkową satysfakcję, coraz to nowe emocjonalne, realizacje własnych dążeń, potrzeb w tym i seksualnych. Z drugiej strony takie rozumienie autonomii jednostki, także i rodziców zagraża emocjonalnym sferom wspólnoty rodzinnej i powoduje jej nietrwałość.

Wolność poglądów, decyzji, dążeń, zachowań jednostek ludzkich, w tym i małżonków łączy się także z wolnością emocjonalną w postaci nawiązywania pozamałżeńskich kontaktów seksualnych. Badania dowodzą (Ryś, 2000), że więcej niż co czwarta kobieta i co drugi mężczyzna nawiązują pozamałżeńskie kontakty seksualne w ciągu pierwszych lat trwania związku małżeńskiego. Współczynnik pozamałżeńskich wolności seksualnych wzrasta wraz z wiekiem małżeństwa i okresem trwania związku małżeńskiego. Zdrady emocjonalne na tle pozamałżeńskich wolności seksualnych stanowią istotną przyczynę nietrwałości rodziny, zagrożenia rozwodem rodziców. Zdradę fizyczną, a następnie uczuciową w małżeństwie należy traktować jako przejaw rozkładu życia i funkcjonowania związku małżeńskiego, dezintegracji emocjonalnej w środowisku społecznym rodziny.

3. Kultura ogólna, w tym i pedagogiczna społeczeństwa należy do istotnych cech życia społecznego w układzie makrospołecznym i mikrospołecznym. Słusznie zauważa S. Kawula (Kawula, 1999), iż kultura i jej poszczególne aspekty jest właściwością pewnej określonej zbiorowości ludzkiej, wyznaczającą sposoby myślenia i zachowania się członków tej zbiorowości. Możemy ją analizować jako realizację norm i wzorów propagowanych przez ideologię, myśl społeczną i pedagogiczną danego społeczeństwa.

Dokonując analizy kultury pedagogicznej społeczeństwa polskiego należy wyrazić pogląd, iż jest ona na niskim, bądź bardzo niskim poziomie. Dorosła część społeczeństwa – rodzice i potencjalni przyszli rodzice nie mają wiedzy pedagogicznej i psychologicznej dotyczącej wychowania i rozwoju dzieci, nie potrafią w sposób świadomy tworzyć ciepłej i życzliwej atmosfery domu rodzinnego, są mało odpowiedzialni za losy emocjonalne i społeczne rodziny, w niewielkim stopniu znają i realizują cele i metody opiekuńczo-wychowawcze, na niskim poziomie jest również ich wiedza pedagogiczna dotycząca funkcji rodzicielskich i pełnienia ról społecznych ojca i matki w rodzinie (Cudak, 2011).

Żadna, jak dotąd placówka oświatowa, instytucja kulturowa, czy instytucja wychowawcza, oprócz Kościoła katolickiego, nie kształtuje, nie rozwija i nie upowszechnia treści kultury pedagogicznej, głównie wśród młodzieży jako przyszłych rodziców. Młodzi małżonkowie są często nieprzystosowani lub w małym stopniu posiadają świadomość ról społecznych rodziców i ich odpowiedzialności za tworzenie, rozwój i pomyślność związku małżeńskiego i wspólnoty rodzinnej. Mała dojrzałość psychiczna i społeczna małżonków oraz brak przygotowania do pełnienia zadań małżeńskich i rodzinnych powoduje nietrwałość rodziny.

Jednostki ludzkie w okresie wczesnej dojrzałości, choć wiek metrykalny wskazuje na rozwój społeczny i emocjonalny w sferze podejmowania ról małżeńskich i rodzicielskich, posiadają niską kulturę pedagogiczną, co powoduje, iż w wielu zawieranych związkach małżeńskich obserwuje się znaczną przypadkowość pozyskiwanych doświadczeń w różnych uwarunkowaniach rodzinnych. W sytuacji, gdy oboje partnerzy życiowi czy małżonkowie (lub choćby jedno z nich) przejawiają niską kulturę pedagogiczną, to należy hipotetycznie wyrazić pogląd, iż związek małżeński tych osób nie będzie trwał zarówno w swych funkcjach małżeńsko – rodzicielskich, jak i w swej strukturze. Do ważnych powodów nietrwałości młodych małżeństw, wynikający z niskiego poziomu kultury pedagogicznej, jest zawieranie związków małżeńskich zbyt pośpiesznie nie znając jeszcze swych cech osobowości, charakteru, postaw i systemu uznawanych wartości. Cechy te są niezmiernie ważne dla wspólnego pożycia małżeńskiego, umiejętności eliminowania konfliktów rodzinnych, odpowiedzialności za wychowanie dzieci i zdolności w podejmowaniu działań małżeńskich i rodzinnych w celu optymalizowania pomyślności i szczęścia rodzinnego.

Problem nietrwałości związków małżeńskich wiąże się również z niską kulturą nie tylko pedagogiczną, ale i osobistą partnerów, negatywnym lub obojętnym nastawieniem do współmałżonka, a przede wszystkim brakiem lub małą dojrzałością życiową. Młodzi partnerzy decydujący się na małżeństwo mają zbyt jeszcze mało wiedzy o sobie, o życiu i funkcjach małżeńsko – rodzinnych, odpowiedzialności i obowiązkach, jakie z założeniem rodziny czekają na rodziców (Cudak, 2011). Niedostatek tej wiedzy promażeńskiej i prorodzinnej jest konsekwencją braku systemu kształcenia pedagogicznego młodzieży jako przyszłych rodziców w placówkach szkolnych i pozaszkolnych.

4. W szerokim ujęciu makrostruktury społecznej, jak stwierdza Z. Tyszka (Tyszka, 2003), następuje współcześnie dalsza liberalizacja w wielu sferach życia społecznego oraz zmalenie stopnia kontroli, głównie w dziedzinie obyczajowości i moralności, zmniejszyła się również w skali masowej skuteczność

oddziaływania w Polsce i w Europie norm religijnych i tradycji regionalnych, środowiskowych i rodzinnych. Te zmienne elementy życia społecznego mają wpływ na pewne nowe uwarunkowania w realizowanych funkcjach rodziny. Niosą one w swych treściach liberalizację w zachowaniach i pełnionych rolach społecznych przez ojca i przez matkę (Świdarska, 2011). Obserwuje się także w życiu codziennym, przede wszystkim w środowisku lokalnym, coraz mniejszą rolę kontroli społecznej. Wskutek eliminowania tej kontroli następuje zaburzenie w zachowaniach społecznych młodzieży, a nawet dorosłej części społeczeństwa. Ubożenie kontroli członków rodziny (męża, żony, dzieci) coraz bardziej uwidacznia się we współczesnej rodzinie. Wynikiem tych sytuacji jest liberalizacja zachowań rodziców w środowisku rodzinnym i pozarodzinnym. Liberalizm zachowań małżonków oraz eliminowanie racjonalnej wzajemnej kontroli społecznej mogą stanowić istotne elementy prowadzące do nietrwałości związku małżeńskiego i rodziny. Ponadto w środowiskach lokalnych i ponadlokalnych egzekwuje się coraz mniej zachowań etycznych, moralnych, postępowania zgodnego z wymogami norm społecznych. Postępująca liberalizacja w kulturze zachowań ludzkich w grupach społecznych, politycznych i gospodarczych przenosi się bezpośrednio na zachowania w interakcjach między członkami w środowisku rodzinnym. Niedostatek kultury w życiu rodzinnym, zaburzone sfery etyczne i moralne w pełnionych rolach społecznych przez rodziców mogą być kolejnymi przyczynami zagrażającymi trwałości rodziny.

W obszar kultury życia społecznego wchodzi utrwalone tradycje zarówno świeckie, jak i religijne. Przekaz tych tradycji i religijności młodemu pokoleniu przez rodzinę pochodzenia miał w przeszłości duże znaczenie dla organizacji i funkcjonowania życia rodzinnego.

W ostatnich dziesięcioleciach XX wieku i pierwszych lat XXI wieku, szczególnie w państwach Europy Zachodniej następował proces laicyzacji i permissywizacji poglądów i zachowań znaczącej liczby członków społeczeństw. Proces odchodzenia od praktyk religijnych i uczestnictwa w świętowaniu kościelnych uroczystości widoczny jest również w niektórych grupach społecznych w Polsce. Współczesne życie bardziej zliberalizowane i wolnościowe wypiera z wartości i funkcji rodzicielskich tradycje jako dobra rodzinnej kultury. Konsekwencją tych przemian społecznych jest dezintegracja emocjonalna i społeczna oraz ubożenie więzi uczuciowych między rodzicami i dziećmi w środowiskach rodzinnych. Stan ten z pewnością nie sprzyja trwałości rodziny, lecz zagraża jej w sposób bezpośredni powodując rozbitcie jej struktury i rozpad wspólnoty rodzinnej.

Jednym z ważnych czynników powodujących nietrwałość małżeńską i rodziny są uwarunkowania ekonomiczne w społeczeństwie. W Polsce w okresie postindustrialnym, szczególnie na przełomie XX i XXI wieku widoczna

jest polaryzacja poziomy życia materialnego w społeczeństwie. Oznacza to, że warstwy społeczne bogate ekonomicznie stają się jeszcze bogatsze (pomnażają swój dobrobyt), natomiast grupy ludzi funkcjonujące na pograniczu minimum socjalnego i żyjące w ubóstwie ekonomicznym stają się jeszcze biedniejsze.

Zróżnicowania sytuacja ekonomiczna społeczeństwa ma bezpośredni wpływ na kondycję materialną i egzystencjalną rodziny polskiej. Rodziny funkcjonujące na poziomie minimum socjalnego bądź w ubóstwie ekonomicznym mają trudności bądź braki w zaspokojeniu potrzeb w zakresie wyżywienia, mieszkania, rekreacji, dostępu do dóbr kulturalnych i edukacyjnych. Rodzice w tych rodzinach mają nie tylko trudności ekonomiczne, ale także wynikające z nich zagrożenia emocjonalne i społeczne. Pesymizm rodziny pogłębia bezrobocie jednego, bądź obojga rodziców. W rodzinach z dysfunkcją ekonomiczną rodzice często odczuwają zagubienie, bezradność, a nawet bezsilność wobec codziennych potrzeb i problemów życia codziennego. W sferze psychicznej wyzwalają się w tych rodzinach takie negatywne stany, jak: agresja, obojętność, stresy, które powodują konflikty między rodzicami, nieporozumienia, przemoc psychiczna, a nawet fizyczna. Tego typu zjawiska nie są korzystne dla spójności i trwałości rodziny. Są nawet przyczyną rozbicia rodziny i rozwodów małżeńskich.

5. Uwarunkowania makrospołeczne w sferze ekonomicznej związane z życiem i funkcjonowaniem rodziny obejmują także wzrost zatrudnienia kobiet, w tym żon i matek oraz emigracje zarobkowe rodziców (jednego, najczęściej męża i ojca dzieci lub obojga rodziców).

Zatrudnienie kobiet wynika najczęściej z następujących przyczyn:

- wzrost wykształcenia i ambicji zawodowych kobiet,
- chęć poprawy warunków ekonomicznych rodzin,
- rozwój intelektualny, psychiczny i zawodowy kobiet oraz spełnienia własnej osobowości,
- konkurencyjność na rynku pracy,
- partnerskie traktowanie rodziców wobec pozyskiwania dóbr materialnych dla rodziny.

Zatrudnienie kobiet rozszerza dyferencjację norm społecznych, wartości przyjmowanych przez ojca i przez matkę, indywidualizacji zainteresowań, aktywności i aspiracji życiowych w rodzinie i poza rodziną, zmniejszenie lub brak czasu pracującej matki dla rodziny, osłabienie więzi emocjonalnej między małżonkami, a nawet dezintegrację życia domowego i funkcjonowania rodziny. Te negatywne elementy wynikające z pracy zarobkowej matek mogą prowadzić do nietrwałości rodziny i małżeństwa.

Podobne zjawisko społeczno-ekonomiczne to zagraniczne emigracje zarobkowe rodziców bądź jednego z nich. Z jednej strony zatrudnienie – najczęściej ojca poprawia sytuację ekonomiczną rodziny pozostającej w kraju, z drugiej strony następuje oddalenie ojca na dłuższy czas od domu, krótkie wspólne przebywanie małżonków ze sobą, powoduje ubożenie wzajemnych uczuć, osłabienie odpowiedzialności ojcowskiej za rodzinę, brak zaspokojenia niektórych potrzeb opiekuńczych, wychowawczych, seksualnych. Sytuacje te niejednokrotnie mogą eliminować wzajemną miłość rodziców, co w konsekwencji kończy się ich rozstaniem i rozbięciem rodziny.

6. Rozwój mas mediów, a szczególnie telewizji i Internetu. Szeroko upowszechnione media w społeczeństwie (w każdej niemal rodzinie jest co najmniej jeden telewizor), powodują błyskawiczny przepływ informacji w skali kraju, Europy, a nawet świata. Następuje przekaz wielostronnych wartości, poglądów, idei, wiedzy, wzorów zachowań. Programy telewizyjne na ogół są dość ubogie w treści pedagogiczne i wychowawcze. Model rodziny najczęściej przedstawiony w nowoczesnym ujęciu, jest wzorowany przede wszystkim na strukturze, funkcjach i wartościach partnerskich związków państw Europy Zachodniej. Eliminuje się z treści mas mediów tradycję spójności i trwałości związków małżeńskich i rodzinnych. Słusznie F. Adamski (Adamski, 2002) dowodzi, że w edukacji prorodzinnej mamy do czynienia z tzw. „erotyczną obsesją”, która polega na uświadamianiu młodemu pokoleniu i młodym wiekiem małżonkom, że wolność seksualna w małżeństwie i poza nim jest warunkiem rozwoju człowieka i jego pomyślności w życiu społecznym i emocjonalnym. Wolność ta może być realizowana jedynie w warunkach oznaczających wolność od jakichkolwiek zakazów i nakazów. Tego typu wartości, poglądy i przekazywane dorastającej młodzieży postawy ludzkie nie sprzyjają z pewnością trwałości małżeństwa i rodziny. Przepływające przez mas media nowe, często niepedagogiczne treści z zakresu edukacji prorodzinnej skutkują małą odpowiedzialnością za wspólnotę rodzinną, ubożeniem miłości i spójności małżeńskiej, nietrwałością rodziny i jej rozbięciem emocjonalnym.

8. W społeczeństwach postindustrialnych, w których następuje rozwój procesów demokratyzacji obserwujemy również wzrost konfliktów w makrospołecznych strukturach między grupami ludzkimi. Uwidacznia się również zanik autorytetów narodowych w społeczeństwach i środowiskach lokalnych. Autorytety w postaci głowy państwa i rządzących elit są krytykowane, celowo eliminowane ze świadomości społecznej, niszczone i lekceważone.

Wspomniana konfliktowość w społeczeństwie w sposób bezpośredni i pośredni przenosi się na nieporozumienia, konflikty i agresję werbalną w środowiskach rodzinnych. Konflikty, jak słusznie ujmuje M. Herbert (Herbert, 2005), mogą powodować dysfunkcjonalność wspólnoty rodzinnej, osłabienie

więzi uczuciowych między członkami rodziny, jej nietrwałość. W niektórych rodzinach przybierają one ostrą formę w postaci agresji, przemocy fizycznej bądź psychicznej utrzymując członków rodziny w ciągłym napięciu nerwowym, strachu i zagrożeniu. Stan ten przyczynia się do ranienia uczuć, osłabia wzajemne relacje społeczne między rodzicami oraz rodzicami i dziećmi. Konsekwencją częstych i nacechowanych emocjonalnie konfliktów między rodzicami jest rozbitcie małżeństwa i rodziny.

Także deprecjacja autorytetów w społeczeństwie powoduje zanik autorytetów rodzicielskich. Tradycyjny autorytet ojca jako głowy rodziny przestał już funkcjonować, szczególnie w małżeństwach młodych ze średnim i wyższym wykształceniem. Praca zawodowa żon i matek, wzrost wykształcenia kobiet, demokratyzacja w stosunkach społecznych, zrównanie praw i obowiązków obojga rodziców, partnerstwo w rodzinie wyeliminowały autorytet ojca ze środowiska rodzinnego. Autorytet matki w rodzinie też ulega deprecjacji z powodu braku czasu dla rodziny, atomizacji życia jej członków, zmniejszenia spójności wielu środowisk rodzinnych.

Niski lub brak autorytetu rodzicielskiego nie sprzyja trwałości rodziny, jej funkcjonowaniu i pełnieniu przez nią zadań i ról społecznych, opiekuńczych i wychowawczych.

3. Uwagi końcowe

Dynamiczne przemiany społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe, jakie miały miejsce w Polsce na przełomie XX i XXI wieku wprowadzają pewne zmiany w społeczeństwie, nie zawsze korzystne dla wielu grup ludzkich.

Nierówności społeczne, polaryzacja ekonomiczna, w tym wzrost ubóstwa materialnego, wolności człowieka w różnych sferach, migracja i emigracja zarobkowa, eliminowanie tradycyjnych wartości, spotęgowanie przepływu informacji przez nowe media mają znaczący wpływ na przeobrażenia w funkcjonowaniu rodziny, systemu wartości rodzinnych, struktury i społecznych relacji między członkami wspólnoty grupy rodzinnej.

Uwarunkowania postindustrialnego społeczeństwa kształtują wiele nowych, dotąd mało widocznych zjawisk w życiu rodzinnym. Pełnione role społeczne ojca i matki, a także dzieci ulegają zmianie, następuje wzrost egalitaryzacji członków rodziny. Kształtują się nowe wartości rodzinne w miejsce tradycyjnego i utrwalonego systemu aksjologicznego. Szerzy się w coraz większym stopniu konsumpcyjny i emocjonalny styl życia rodzinnego w miejsce społecznych relacji rodziców i dzieci. Narasta dezintegracja społeczna i lekceważenie norm i zasad życia społecznego w rodzinie. Zaburzone są coraz bardziej interakcje, dialog i wzajemne wsparcie członków rodziny powoduje to atomizację i indywidualizację zachowań, osobno rodziców i dzieci w środowisku rodzinnym.

Nowe uwarunkowania makrostruktury społecznej jako zmiennej niezależnej wpływają na zmianę modelu współczesnej rodziny jako podsystemu społecznego. W modelu tym usytuowane są pewne nowe zjawiska i cechy życia rodzinnego, które mogą powodować kryzysowe jej sytuacje, eliminować spójność członków wspólnoty rodzinnej, powodować nietrwałość i rozbitcie związku małżeńskiego i rodziny.

Streszczenie

Na przełomie XX i XXI wieku nastąpiły znaczące przemiany w makrostrukturze społecznej. Zmiany te mają wpływ na tworzenie nowego modelu w funkcjach, strukturze i wartościach życia rodzinnego.

Globalne zjawiska w sferze ekonomicznej, społecznej i politycznej mogą powodować kryzysowe sytuacje we współczesnych rodzinach polskich w postaci braku mieszkań, wzrostu konfliktowości, bezrobocia jednego z rodziców, emigracji zarobkowej, atomizacji członków wspólnoty rodzinnej, nadmiernej wolności i braku odpowiedzialności za losy dzieci, osłabienie więzi emocjonalnej. Te sytuacje rodzinne zagrażają wspólnocie rodzinnej, jej spójności, trwałości małżeństwa i struktury społecznej rodziny.

Słowa kluczowe: rodzina, zaburzenia struktury rodziny, uwarunkowania makrospołeczne.

Summary

Between the twentieth and twenty first century, there were significant transformations in social macrostructure. These changes have an influence on the creation of new functional and structural model, as well as values of family life. Global phenomena in economical, social and political sphere can lead to critical situations in contemporary Polish families, such as homelessness, increased number of family conflicts, unemployment of one of parents, work emigration, excessive freedom, lack of responsibility for the children's future and weakening of emotional relations. These situations in a family endanger its family life, its unity, lasting of marriages and the social structure of a family.

Keywords: family, dysfunction of family structure, macro-social factors.

Bibliografia

- Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
- Corman A., *Rozwód doskonały*, Kraków 2007.
- Cudak H., *Edukacja prorodzinna młodzieży jako przyszłych rodziców*, „Pedagogika Rodziny”, nr 1(3), 2011.
- Cudak H., *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2005.
- Cudak H., *Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych*, Toruń 2011.
- Cudak S., *Pedagogika rodziny*, Kielce 2007.
- Drzewiecki M., *Rozwód i separacja*, Warszawa 2004.
- Herbert M., *Rozwód w rodzinie*, Gdańsk 2005.

Janke A.W. (red.), *Pedagogika rodziny na progu XXI wieku: rozwój, przedmiot, obszary refleksji i badań*, Toruń 2004.

Kawula S., *Kultura pedagogiczna rodziców: wyzwanie i czynnik stymulacji rozwoju młodego pokolenia Polaków*, „Roczniki Pedagogiki Rodziny”, T. II, 1999.

Marzec H., Pindera M. (red.), *Problemy rodziny na początku trzeciego tysiąclecia*, Piotrków Trybunalski 2007.

Milewska E., Szymanowska A. (red.), *Rodzina i dzieci. Psychologiczny obraz sytuacji problemowych*, Warszawa 2000.

Śledzianowski J., *Rozwody*, Kielce 1995.

Świdarska M., *Ojciec w opiece i wychowaniu dziecka*, „Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy” Nr 1(3/4)2011, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Łódź 2011.

Tyszka Z., *Ku społeczeństwu postindustrialnemu. Kondycja rodziny polskiej w dobie przyspieszonych przemian*, „Roczniki Pedagogiki Rodziny” 1999, T. II.

Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2003.